

Jardunaldiak. Ugalkortasunaren auzia etorkizuneko Euskal Herrian.
2006ko Urriak 20, Bilbo
Gaindegia eta EHUKo Soziologia I Saila

Prospekzio demografikoa. Zer datorkigu?

MARTA LUXAN, DEMOGRAFIAN ADITUA

UGALKORTASUNAREN INGURUKO GOGOETA SOZIOLOGIKOA

SARRERA

Eguerdion. Gaurko saio honetan azkeneko parte-hartzailea izatea egokitu zait eta nire eginkizuna atsedenaldea baino lehenago Amaia Elizagaratek aurkeztutako datuak gogoeta soziologikoarekin uztartzea izango da. Datu demografikoak herri baten historiaren isla dira, portaera demografikoetan koiunturak zein aldaketa sozialek eragin handia baitute. Are gehiago, sarrerako hitzaldian Ane Larrinagak aipatu duenez, gertakari demografikoen lehen arrazoiak gizartean bilatu behar dira eta gertakari horien ondorioak ere gizartera itzultzen dira.

Jardunaldi hau prestatzen hasi ginenean, Euskal Herriko demografia zela eta, zahartze prozesua aipatua izan zen behin eta berriro. Ugalkortasunaren auzia aukeratzearen arrazoiak prozesu horren atzean dagoen fenomenoak, ez bakarria baina bai erabakiorrena, sakonki aztertzean datza.

Baina azterketari ekin baino lehenago, ugalkortasunaren inguruko gogoeta jorrazterakoan aintzat hartu behar diren zenbait kontuetaz hitz egin nahi nuke, hala nola, ugalkortasunarengan eragina duten faktoreen aniztasunaz, analisi demografikoan erabiltzen diren ikuskeretaz, eta gizonezkoek betetzen duten paperaz.

Alde batetik, ugalkortasunaren inguruko erabakiengan eragiten duten faktoreak anitz dira eta erabakien eta faktoreen artean dagoen harremana ez da kausala, hots, ez da ez zuzena ez eta erabatekoa ere. Hauxe da, 90.hamarkadan izandako jaiotzen beherakada ulertzeko ezin dugu lan-merkatuaren egoera soilik kontutan hartu, nahiz eta enpleguaren eta ugalkortasunaren artean nolabaiteko lotura badagoela ziurtzat jo. Era berean, Asiako zenbait herrietan (Asiako Tigreak deitutakotan, adibidez) ugalkortasunaren jaitsiera ekonomihazkunde garaietan gertatu da.

Bestalde, koiunturazko datuak aztertzean oso informazio gutxi dugu belaunaldien portaeraren inguruan. Adibide berbera erabiliz, 90eko hamarkadan ugalkortasun indize sintetikoa bat baino gutxiagokoa izan bazen ere, horrek ez du esan nahi urte horietan seme-alabak izaten ari ziren pertsonen seme-alaben batezbesteko kopurua batekoa baino gutxiagokoa izango denik (4. diapoia).

Honetaz gain, badirudi demografiaren arloan ugalkortasuna emakumeen gauza dela, emakumeek bakarrik erabaki eta gauzatu duten kontua dela, gizonei buruz oso informazio gutxi baitugu. *Txorakeria galanta!*, pentsa dezake norbaitek, baina ez egote honek eragin zuzena izan du, orain arte behintzat, portaeren azalpenetan. Esate baterako, askotan ugalkortasunaren jaitsiera emakumeek lan-merkatuan duten parte-hartzearekin lotuta dagoela esan da eta askoz ere gutxiagotan gizon gazteek lan-merkatuan duten egoerarekin harremana izan dezakeenik (5. diapoia).

Gauzak horrela, ugalkortasunaren ardura, baxuegia edota altuegia dela, emakumeena baino ez dela ulertu izan da tradizionalki, horren isla populazioa politikak izan direlarik. Era berean, gizonak ernaltzaile hutsak bailiran agertzen dira, desio, ardura eta erabakitze gaitasunik gabekoak.

UGALKORTSUNARENGAN ERAGINA DUTEN FAKTOREAK

Ugalkortasunarengan eragina duten faktoreak anitz direla aipatu dugu, eta ugalkortasunak faktore horiengan ere nolabaiteko ondorioak badituela gehitu behar. Baina zer nolako faktoreetaz ari gara? Lana eta etxebizitza, denboraren erabilpena, bizitzaren luzatzea eta norberaren aukeren inguruko itxaropenetaz, besteak beste.

Aipatutako lehenengo bi aztergaiei dagokienez, askotan entzun dugu heldutasuna edota erabateko hiritartasuna lana izan, gurasoen etxetik alde egin eta norberaren familia izango dena eratzen hasten garenean gureganatzen dugula. Egun, lana eta etxebizitzaren merkatuen egoera ikusita, gazteek zaila dute helduak bilakatzea. (7 eta 8 diapoak).

Enpleguari dagokionez, nahiz eta langabezia-tasak jaitsi diren prekarietatea oso zabaldua dago, batez ere behin-behinekotasunaren eta soldaten bitartez. Bestalde, etxebizitzaren parkea gero eta handiagoa izan arren, azken urteetan izandako garestitze prozesua dela medio, etxebizitza ordaintzeko askoz ere lan-urte gehiagokoren etekina beharrezkoa da.

Beraz, gurasoengandik independizatzea ekonomikoki gero eta zailagoa da. Honek, zalantzarik gabe, badu ugalkortasunarengan eragina: datuen arabera, egun, umeak izateko erabakia eta bikotearen elkarbizitza erabat lotuta baitaude; hauxe da, elkarbizitarik gabe ez dago umerik.

Baina ekonomikoak ez diren faktoreak ere oso garrantzitsuak ditugu. Zenbait teorikoren arabera, arlo publikoan orokorrean berdintasunerantz aurrera egin bada ere -ikasketak eta lan-merkatuari dagokienez, alegia- arlo pribatu -etxeko lanak, zaintza eta abar- zein babesneurriei dagokienez berdintasun maila oso ezberdinak daude Europako herrialdeetan. Azalpen hauen arabera, berdintasun desoreka honek eragina izango luke ugalkortasunean: zenbat eta desoreka handiagoa, orduan eta ugalkortasun txikiagoa.

Denboraren erabilpena desoreka hauek neurtzeko modu bat izan daiteke eta, 2003. urteko datuen arabera, emakumezkoek etxeko lanetan ematen duten denbora gizonenak ematen dutena baino hiru aldiz handiagoa da oraindik ere Bizkaian. Zaintzari dagokionez, gauzak ez dira oso desberdinak, zaintzaile gehienak emakumeak baitira: amak edota alabak(ikus 9. eta 10. diapositibak). Beraz, dirudienez generoen arteko harremanen aldaketa hasi baino ez da egin eta, sarrerako hitzaldian aipatu denez, aurreko eredu eta eredu berrien arteko trantsizioak tentsioak, kontraesanak eta egoera anomikoak sortarazten ditu.

Honetaz gain, bada erabat demografikoa izan arren oso gutxitan aipatzen den gaia: zer nolako eragina du bizitzaren luzatzeak ugalkortasunaren inguruko erabakietan? Nire ustez, pentsatzen duguna baino handiagoa. Egun laurogei urte baino gehiagoko pertsona bati gaztetan adin horretara helduko zela pentsatzen ote zuen galdetzean, ezetza da erantzunik arruntena. Aldiz, gaur egungo gazteek heriotza oso urrun ikusten dute eta bizitzan gauza askotarako denbora dagoela ere pentsatzen dute; honek gurasoak izateko erabakia atzeratzea dakarrela esango nuke, denbora dagoelako eta umeak izatea bestelako aukerekin¹ bateraezina dela uste delako. Bestalde, bikoteak egun duen zentralitatea ere aipagarria da, baina honetaz aurrerago hitz egingo dugu.

Ikasketek azterketa berezia merezi dute, ikasketa garaia nabarmenki luzatu baita azkeneko hamarkadetan eta honek eragin zuzena izan baitu heldua bilakatzearen atzerapen horretan. Eragin hori aztertzerakoan, ikastea norberaren helburua izateaz gain, luzatze-

---

¹ Hala nola, ikasketak, helburu profesionalak, aisialdirako, bidaiatzeko gogoak...

estartegia hori gizarte osoaren estrategia izan dela gogoratu behar da, langabezia-tasak jaisteko egindako apustua. Azken finean, adin-ertainei lehentasuna eman izan zaie lan-

merkatuan eta, horren ondorioz, krisialdiaren garaitik aurrera ikasketak luzatzeko joera bizi izan dugu, gazteen lan-merkaturatzea atzeratzeko asmoz. Logikoa denez, adin-ertainei lehentasuna ematean heldua izateko unea atzeratzen ari da eta, horrekin batera, guraso izatekoa. (11. diapositiba).

GAUR EGUNGO EGOERA

Bizitzaren luzatzea aipatu dugu eta horrekin batera ezinbestekoa dugu belaunaldien arteko harremanetaz hitz egitea. Egun, aiton-amonen papera biloben zaintzan oso garrantzitsua da eta askotan familiaren hurbiltasuna erabakigarria izaten da gurasoak izateko garaian. Hain dago hedatua ezen eta amonaren sindromeaz hitz egiten baita, lan-karga gehiegi duten emakume helduen kasuak anitzegiak direlako. Ondorio kaltegarriak alde batera utzirik, harreman hauetan, aitonen eta iloben arteko harremanetan, gizonezkoen papera birdefinitzen ari dela diote zenbait adituek, eta zenbait gizonek seme-alabekin inoiz izan ez zituzten ardurak bereganatzen dituztela.

Baina, belaunaldien arteko harremanak beste zentzu batzutan ere aldatu dira. Anek esan duenen, zalantzan jartzen dira familia barruko ohiko agintea eta generoen arteko ohiko rolen banaketa eta lan banaketa. Gurasoen eta seme-alaben arteko harremanak ez dira, egun, iraganean izandakoa eta seme-alaba gehinek ez dute gurasoen agintetik askatzeko premia handirik.

Iraganari begira jarriz gero, ugalkortasunarekin lotuta dauden bizitza-aukeretan izandako aldaketa aipatu behar da. Hots, egun nahiz eta bikotea izan edota bikotekidearekin bizi, guraso ez izatea aukera onartua dela, lehen ez bezala. Bikotearen helburua ez da umeak izatea edo, izatekotan, ez da helburu bakar edota nagusia; bikote harremana ez dagoela umeak izateko hautaketari lotuta. Azken finean, lehen aipatu dugunez familia unitatearen erreprodukzioa, bai zentzu ekonomikoan bai sozialean, premia soziala izatetik hautaketa pertsonala izatera igaro da, eta hautaketa hori motibazio afektiboetan besterik ezin daiteke oinarritu gure gizartean.

Baina, zertaz ari gara familiaz mintzatzen garenean? Familia ala familietaz aritu beharko ginateke? Familia definitzerakoan, zer nolako harremanak aztertzen ari gara eta zeintzuk ez? Galdera hauen ildora Begoña Arregik zera adierazten du, familia-sarea bultzatzea, indartzea edota eratzea azken finean familia egiteko eta erreproduzitzeko beste modu bat dela, erreprodukzioa ez datzala soilik umeak ekartzean.

Aurrera begiratu baino lehen, Euskal Herriko lurraldeen artean dauden aldeak aipatzea ezinbestekoa dugu. Herrialde mailako datuak ikusteko aukera izan dugu, baina udalerrri mailakoak esku artean izango bagenu, aldeak oraindik eta handiagoak direla baieztatuko genuke. Udalerrietako adin eta sexu egiturak eragin zuzena baitu ugalkortasunean eta, aztertu izan dugunez, egitura zein zahartze-indizeen artean aintzat hartzeko moduko ezberdintasunak baitaude. Esaterako, Nafarroa Garaian emakume gazteen ugalkortasun-tasek 2000. urtetik aurrera gora egin dute, 20 urte luzez izandako joera apurtuz eta beste herrialdeetako bilakaerari kontra eginez. Aldaketa hau ulertzeko etorkinen portaera demografikoa aztertzea ezinbestekoa dugu. (ikus 15. eta 16. diapoak).

AURRERA BEGIRA, ZER DATORKIGU?

Demografiaren zereginen artean, etorkizunean gertatuko denari buruz zenbait pista ematearena dago, ez zenbaki zehatzekin baizik eta joera eta balizko gertakizunekin. Euskal Herrian etorkizun hurbilean gertatuko dena aztertzeko hiru faktoretan oinarrituko gara: biztanleriaren egitura eta migrazioetan, generoen arteko harremanetan eta familia eta berdintasunezko politika publikoetan.

Generoen arteko harremanen arloan, badirudi gauzak teorikoki praktikoki baino gehiago aldatu direla. Ziurrenez, praktikan aldaketa sakonagoak gertatuko balira, hau da, gizonezkoek ardura handiagoa bereganatuko balute, ugalkortasun-tasak zertxobait igoko lirатеke.

Bestalde, familia-eredu berriak direla eta, Milak egindako aurkezpenean Italiako kasua aipatua izan da: gauzak egun bezala jarraitzekotan, hemendik gutxira neba-arrebak eta osaba-izekoak desagertu egingo lirатеke. Baina familia-eredu berri horiek bestelako familia-sareak osatuko dituztela aurreikus daiteke: bi aiton-amon baino gehiago edota guraso bakarreko neba-arrebak izatea eta abar.

Migrazioei dagokienez, atzerritik lanera datozen pertsonen populazioaren adin egitura gazteagotzeaz gain ugalkortasun-tasak igo arazten dituzte, beraietako asko umeak izateko adinean baitaude eta izan izaten baitituzte. Beraz, zenbat eta etorkin gehiago orduan eta ugalkortasun handiagoa. Baina migrazio mugimendu ezberdinak daude, eta Iparraldean gertatzen ari denak, Frantziatik zein Hegoaldetik etortzen ari diren adin ertainetako biztanleen areagotzeak azterketa berezia merezi du.

Politika publikoak direla eta, egun bi eztabaida garrantzitsu daude. Alde batetik, ea eraginkorrak diren, hots, zein neurritan eragiten duten biztanleriak ugalkortasunaren inguruan hartzen dituen erabakietan. Bestetik, ea zenbait portaeren aldaketa bultzatu nahian ez ote duten betikoa errepikatzen, hau da, gizonezkoen denbora emakumezkoena baino gehiago baloratzen. Teorikoki, politika hauek instituzio sozial desberdien artean dagoen genero berdintasun mailaren desoreka txikitzen duten heinean, ugalkortasunerako pizgarri izango lirатеke. Baina, familia edota bikoteei zuzendutako politikak jorratu beharrean pertsonen autonomia eta heldutasuna bultzatzen duten politikak martxan jartzea askoz ere eraginkorragoa izango litzatekelakoan nago.